

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2018

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 26.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka hloko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)
4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso E LE NNGWE.
5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)
 - Araba dipotso tsa pale/sengolwa sa bohoholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
 - Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.
6. BOLELELE BA DIKARABO
 - Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswa a 250–300.
 - Dipotso tse telele tsa Pale le Terama di lokela ho arajwa ka mantswa a 400–450.
 - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.
7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka hloko.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
 - KAROLO YA A: Metsotso e 40
 - KAROLO YA B: Metsotso e 55
 - KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlalisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO			
Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Ha se lefa'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Ba ileng ba ile'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Se ikgantshel!'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Rato la ka'	Dipotso tse kgutshwane	10	9
MMOHO LE			
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.			
5. 'Selemo sa 1976'	Dipotso tse kgutshwane	10	10
KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO			
ELA HLOKO: Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.			
Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
6. <i>Botsang lebitla</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7. <i>Botsang lebitla</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. <i>Diepollo</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	13
9. <i>Diepollo</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	13
10. <i>Mme</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	15
11. <i>Mme</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	15
12. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	17
13. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	17
KAPA			
SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohohoholo.			
14. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	19
15. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	19
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA			
Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
16. <i>Seyalemoya</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	21
17. <i>Seyalemoya</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	21
18. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	23
19. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	23
20. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	25
21. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	25

ELA HLOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e NNGWE e lokela ho ba ya di dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PALE (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13	1	
KAPA B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	14–15		
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

HA SE LEFA – TM Lethota

- 1 Ako thole re o bolelle shwahle.
- 2 Re o tsebise tse molemo ditaba,
- 3 Hosasa o tle o tshedise beno,
- 4 Ha ba tsetsela, ha ba sa kgotsofala.
- 5 O ba jwetse ho lla ha se lefa.

- 6 Ha o sa ntse o phela ha monate,
- 7 O sa robala le mabotjhotjhong.
- 8 O sa tola ha leshome ka letsatsi,
- 9 O ja dimenyemenye jo tsa barui,
- 10 O tsebe le hoo ha se lefa.

- 11 Ha o ikgantshetsa batho tshehlana,
- 12 O bona e le bomankgwe dikgoshopa.
- 13 Le mohla fu la hao o nne o be jwalo.
- 14 Wena moruihadi wa ho reka bophelo,
- 15 Rona re a tseba ha se lefa.

- 16 Ha o sebeletswa o le molaedi,
- 17 Boteduputswa ba o thothomella.
- 18 Ba pitika lepoqong ha ba fositse,
- 19 Ba pitika ba phaphatha kgotso,
- 20 O tsebe borui ha se lefa.

- 21 Moreso tsona tseo, dineo tsa hao,
- 22 Tse etsang o se rapele ka mehla,
- 23 Tse o sitisang ho lemoha ba bang,
- 24 Ba lebelletseng thuso ho wena,
- 25 Tseba hore le tsona ha se lefa.

Sekaseka kamoo sethothokisi se sebedisitseng kgetho ya mantswe kateng ho finyelletsa molaetsa wa yona. Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300.

[10]

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

BA ILENG BA ILE – JG Mocoancoeng

- 1 Diolo tse ngata, tse motopo,
2 Mahlabatheng kwana Sahara,
3 Di supa moo re phomotseng,
4 Bahale ba ntwana ya Hitlara,
5 Sera sa tokoloho.
- 6 Re ne re bitswe ke balaodi,
7 Ba re e wetse kgomo Yuropo.
8 Ra tela menyaka le maifo,
9 Ho e namola e kgubedu,
10 Ntwana mahlomola.
- 11 Setumo e ne e se sepheo sa rona;
12 Dikgabiso re ne re sa di natse,
13 Ho lwana e ne e le mosebetsi wa rona,
14 Re lebaleng, le itshebeletse.
15 Ba ileng ba ile.
- 16 Leha re le hole le lona,
17 Re arohantswe ke dithota le mawatlle,
18 Ka dipelo re haufi.
19 Lona, tswelang pele,
20 Re tla ithoballa.
- 21 Le se ke la re hlorela;
22 Phethisang takatso tsa rona;
23 Le hlole bora malapeng a lona,
24 Re phomole, le fumane kgotso,
25 Eo re e shwetseng.

- 2.1 Fana ka moelelo o patehileng wa polelo e hlahellang molathothokisong wa 7. (2)
- 2.2 Tlohelo e sebedisitsweng molathothokisong wa 9 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 2.3 Molathothokisong wa 14 ho sebedisitswe kgefutsohare/sejura. Hlalosa bohlokwa ba yona molathothokisong oo. (2)
- 2.4 Hlalosa sehlo sa temathothokisong ya 4. (2)
- 2.5 Thothokiso ena e qholotsa maikutlo a jwang ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

SE IKGANTSHE – TJ Mahapa

- 1 Se ka ikgantsha hle ngwaneso,
2 Fatshe le a potoloha ke lebidu;
3 Ba neng ba tshwana le wena,
4 Kajeno ba tseba ho dumedisa.
- 5 Se ka ikgantsha hle ngwaneso.
6 Ha o thotse bohobe ba ho ja,
7 Nthwena ke ntlole ke o tlole,
8 Kajeno ke wena, hosane ke nna.
- 9 Ba kae boRamabenkele ngwaneso?
10 Ba neng ba ikgantsha tjee ka wena,
11 Fu ba iphenethile la Judase Iskariotha;
12 Le wena lemoha se ka ikgantsha hle!
- 13 O kae morui elwa wa mohla monene?
14 Kajeno o ja jwang le dikgomo,
15 O phela ka dilopi, ke mokopakopa;
16 Le wena se ke wa ikgantsha hle!
- 17 O kae Raselakga elwa wa moruihadi?
18 Ke elwa maphaong, kgohlong tsa dithaba,
19 Kajeno o tshaba ho teanya mahlo le batho,
20 Hoba o ne a ikgantshetsa bona jwalo ka wena.
- 21 Se ka ikgantsha hle ngwaneso,
22 Hopola molao wa Jehova moetsi wa tsohle,
23 Bohlweki le boikokobetso di pela Hae ka mehla;
24 Tsohle tsa rona ha di tlotlise Yena.

- 3.1 Fana ka moelelo o otlohileng wa polelo ena 'Nthwena ke ntlole ke o tlole' e hlahellang molathothokisong wa 7. (2)
- 3.2 Lebotsi le hlahellang melathothokisong ya 9, 13 le 17 le sebedisitse ka sepheo sefe? (2)
- 3.3 Komelo e fumanwang molathothokisong wa 11 e sebedisitse ka sepheo sefe? (2)
- 3.4 Hlalosa molaetsa o totobatswang ke sethokhokisi ka thothokiso ena. (2)
- 3.5 Temanathothokiso ya 5 e qholotsa maikutlo a jwang ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

Rato la ka – MT Lekitlane

- 1 Ha di tlwaela makgulo buka ka di lwantsha.
 2 Ka di ntsha maqephe phelo ba tsona,
 3 Lesiba ka le kokosa taba tsa ntlala,
 4 Ka ngola maqepheqephe, ka kgotsofala.
- 5 Kgotsofalong ka boela ka ngongoreha,
 6 Ka lengolo taba di ka tshoha di dieha,
 7 E tla re di fihla ke tla be ke fetohile,
 8 Tsohle di boetse madulong ho hlomoha ho ile.
- 9 Ka dula ka nahana dintho di hana ho fela,
 10 Ntho tsa ho nkopanya le rato la ka ka potlako;
 11 Kgabareng ka hopola nthwa makgowa fonofono,
 12 Ka e laimela sa phakwe e lata tsuonyana.
- 13 Ntho ka e akgella leshome, ka e tobetsa;
 14 Lapeng habo rato la ka ya kokota,
 15 Motho ka se fumane eo ke mmatlang,
 16 Eo a ka nqoqisa pele a bitsa moratuwa.
- 17 Ka mora nakwana ratu a bitswa,
 18 A tla a matha, ka utlw'a hemesela;
 19 Ya re a re o a bua soto ba nkwela,
 20 Fono ya kgaola puo, manyane a fedile.
- 21 Pela fono ka tloha pelo e le boima,
 22 E balabala e hopotse hole sebakana,
 23 E tsetselela hole pelong ya moratuwa;
 24 Jo! bohloko ba rato la hole wee!

- 4.1 Hlalosa kganyetsano e hlahellang molathothokisong wa 5. (2)
- 4.2 Tshwantshanyo kapa papiso e fumanwang molathothokisong wa 12 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 4.3 Kgonyetso e sebedisitsweng molathothokisong wa 18 ka tshebediso ya mantswe ana 'ka utlw'a hemesela', e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 4.4 Hlalosa sehalo se ikutlwahatsang ditemanathothokisong tsa 1 le 3. (2)
- 4.5 Molathothokiso wa 21 o qholotsa maikutlo a jwang ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]**MMOHO LE**

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHA ho araba potso ena.

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

SELEMO SA 1976 – T Leballo

- 1 Ha thwasa selemo sa ditsietsi, mahlomola,
- 2 Ha thwasa kgwedi ya Phuptjane, pakamahlomola;
- 3 Lemo sa ho kgaba ka ditlokotsi, mathata;
- 4 Lemo sa ho phedisa batho ka thata.
- 5 Fifing la bosiu ha utlwahala seboko;
- 6 Fifing la bosiu ha utlwahala dillo;
- 7 Batho ba hlobaela ba hloka boroko;
- 8 Batho ba hlobaetswa ke mohoo, sello.
- 9 Fifing la bonkantjana thunya sa kgabola;
- 10 Fifing la bosiu kanono tsa kgaruma,
- 11 Banna, basadi le bana ba phatlalla;
- 12 Banna, basadi le bana ba rapalla.
- 13 Thoteng ha utlwahala lepapatlapatla;
- 14 Modumo wa dithunya lethwathwarathwara,
- 15 Jo! Po! Batho ba wa mofela
- 16 Ba wa mofela tjhaba sa fela.
- 17 Thota tsa ntshofala tsa silafala,
- 18 Thota tsa silafatswa ke topo tsa batho,
- 19 Madi a phalla sa dinokana,
- 20 Madi a phalla sa melatswana.
- 21 Thunya tsa thwathwaretsa ka Soweto,
- 22 Mosi wa foqoha hara mpa motsheare,
- 23 Lehodimo la fifala la apara botsho,
- 24 Fatshe la reketla la thothomela.

- 5.1 Phetapheto ya sebopelo e hlahellang melathothokisong ya 11 le 12 e sebedisitswe ka sepheo sefe meleng ena? (2)
- 5.2 Mantswe ana, 'lepapatlapatla le 'lethwathwarathwara' (melathothokisong ya 13 le 14) a re bopela khakhafoni. Ebe bohlokwa ba yona ke bofe melathothokisong ena? (2)
- 5.3 Hlalosa se bolelwang ke molathothokiso wa 15. (2)
- 5.4 Temanathothokisong ya 5 e qholotsa maikutlo a jwang ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 5.5 Akaretsa mookotaba wa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE feela e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A:****30**

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE**POTSO YA 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla****POTSO YA 6: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Manollong ya pale ena, ho na le maikutlo a reng Tsietsi o hlahella e le mophetwa ya tjhitha. Tshohla maikutlo ana o ipapisitse le diketsahalo tsa pale ka kakaretso, mme o hlakise ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Ya ileng a bua lebitsong la bahlahlobi o ile a toboketsa hore Modimo ha o fose, mme diketso tsa wona ke tse nepahetseng ka mehla. O ferile puo ya hae ka mantswe a reng: 'Meya ya bona e ke e phomole ka kgotso mmusong, hammoho le meya ya bakgethwa ba bang. Re ke re nehwe maikutlo a phodileng ho amohela ka tlhomphe dintho tseo re ke keng ra di fetola.'

5

Moruti yena o ile a bala Pesaleme ya 90, mme a tsepamisa maikutlo a hae ho lesea lena le salang mahlomoleng. A bolela hore jwalo ka ha Modimo a bile le bontatae ho tloha melokong le melokwaneng, le yena o tla nne a be tshireletsong e matla ya Ramasedi, Modimo o mosa, o mohau, o sa lahleng kgutsana e o rapelang. A kopa setjhaba ho nahana ka mehla ka kgutsana ena. Kgutsana eo e ne e le teng ha ho ntse ho buuwa tsena tsohle, empa e ne e sa di utlwe. E ne e konnwe ke mosadimoholo e mong, e felletse ka diatleng tsa hae, e sa itsebe le moo e leng teng, le hore ho ne ho etsahetse eng, e ne e le lesea. Yaba Tshediso Molakolako le ba lelapa la hae ba siuwa mobung jwalo ka ha e le tshwanelo. Ke moo mosadimoholo ya neng a konne lesea a ileng a lla haholo. Yaba o se a lisa le ba neng ba sa lle. Ya eba dillo le diboko feela ha a falla Molakolako.

10

15

- 7.1 Ebe mantswe a neng a buuwa ke Moruti a hore 'setjhaba se nahane ka mehla ka kgutsana ee' a ile a fela a phethahala kapa ha a phethahala? (2)
- 7.2 Ke ka lebaka la eng ha ho thwe lesea leo ho buuwang ka lona qotsong le setse mahlomoleng? (1)

- 7.3 Seabo sa mosadimoholo ya neng a konne lesea e bile sefe ntshetsopeleng ya kgohlano ya pale ee? (2)
- 7.4 Ho utlwela ha Tsietsi hore Mmamasolomane o ile a e ba le ngwana le moruti Moshebi ho ile ha etsa hore Tsietsi a hetle morao ketsahalong efe? (2)
- 7.5 Bapisa semelo sa moruti Moshebi le sa Moruti Ditabe. (4)
- 7.6 Thulano ya maikutlo e bileng teng pakeng tsa Tsietsi le Kotsi e qholoditswe ke eng, mme pheletso ya yona e bile efe? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

Ditabeng tsa maobane tsa radio ho boletswe hore batho ba itlhokomele, ba se ke ba tsamaya le bosiu hobane botlokotsebe bo iphile matla, bokweta naheng bo hlwele mekwalaba. Menyenetsi e re ekaka mapolesa a fumane mokotla wa diaparo mane morung. Ba fumana le monnamoholo ya boletseng hore ke tsa mohlankana e mong ya phelang hona moo morung. Mapolesa jwale leihlo la ona le morung. 5

Tsietsi ha a morung, o toropong. Ke monnamoholo wa kgale, ya pentjheneng. O batla mosebetsi wa ho hlaola. O bolela ha bana ba hae ba mo siile lepalapaleng. Ke enwa o fumana mosebetsi hona mona pela khefi. Ke dikamoreng tse hiriswang. Mosebetsi wa hae ke ho fiela setupu, le ho hlaolela dipalesa, le ho di nosetsa. O tla dula ka phaposaneng yane e ka morao, eo ho bolokwang disebediswa tsa hae ho yona. O tla tlisetswa dijo tsa motsheare ke mosadimoholo ya fielang ka hare. O tla lefuwa ranta tse mashome a mabedi ka beke hobane e se e le monnamoholo, etswe mosebetsi oo ha se mosebetsi o boima kapa ona o mongata. 10

Tsietsi a sebetsa moo ha Pieterse a ntse a tonne mahlo, a theile tsebe. O ne a mamela ha batho ba ntse ba kena, ba etswa mona diphaposing. O ne a utlwa ha ba ntse ba qoqa ka tse etsahalang naheng. O ne a bona le ha mapolesa a eya hodimo le tlaase, a hlodisa ka mona le ka mane, ho bonahala hore a lauwe hantle hore a dule a le hlwahlwa, a le tjhatsi. 15

- 7.7 Hlalosa hore ketso ya hore Tsietsi a ikgakanye jwalo ka monnamoholo e rarahantse diketsahalo jwang. (2)
- 7.8 Hlalosa tomatso e fumanwang qotsong e ka hodimo. (2)
- 7.9 Sebaka seo ditaba tsa qotso di etsahallang ho sona se thusitse Tsietsi jwang morerong wa hae? (2)
- 7.10 Ho ya ka wena, ebe mongodi o hlahisa moelelo wa toka mabapi le ho sielwa mafa ha Tsietsi ke batswadi ba hae ha ba hlokahala, ka tsela e amohelehang kapa tjhe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.11 Puo ya Basotho e re 'Mofufutso o tswetse boyeng jwalo ka wa ntja' ha ba bua ka motho ya sebeleditseng lelea'. Na o ka re see ke nnete ha o ipapisa le makgobonthithi a entsweng ke Mohanuwa ka mora hore Tsietsi a hane ho kgutlelana le yena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.12 Ebe phethelo ya pale ee e o makaditse wena jwalo ka mmadi kapa tjhe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO**DIEPOLLO – T Seema**

Manollong ya pale ena, ho na le maikutlo a reng Diepollo o hlahella e le mophetwa ya tjhiti. Tshohla maikutlo ana o ipapisitse le diketsahalo tsa pale ka kakaretso mme o hlakise ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****DIEPOLLO – T Seema**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

'Dibakiso o ne a robehile moya haholo hoo qetellong a ileng a kgaohana le mohlankana wa hae. A tlohela mosebetsi, a batla o mong hape kwana Tloutle sepetleleng sa Roma. Re ne re bonana ha a tlike Maseru ka mabaka a mosebetsi kapa ha a ya habo Moqhaka. Nako e kgolo le e nyane ha ke bona Raitlhwana ke ne ke hopola Dibakiso, a ntshiya le bodutu eo motho. E ne e le yena feela motswalle wa ka Maseru. Ke ne ke utlwile bohloko jwalo ka yena, ho ne ho le bohloko ho lahlehelwa ke motho eo o mo ratang lebitsong feela la bodumedi le morabe. Ho tlohela mosebetsi Maseru ho entse hore a fole moyeng, a qale bophelo bo botjha. Empa boMotshewa bona ba ne ba sa bone ditaba ka ho tshwana. Ha ba bua ka Raitlhwana ba ne ba etsa metlae ka yena le Dibakiso.

5

10

'He mmannyeo o utlwile? Mokgwenyana o tlike a kganna dikgoho tsa bohadi ho tswa Thekong, ba re ha di qeta ho tshela Lekwa feela tsa shwa ke phamokate.' 'Ba re ntate moruti a re le letho. Ha a hodisetsa ngwana hore a nyalwe ka dikgoho.' Ebe ba tla ipolaisa ditsheho banana. Ka nako e nngwe ke ne ke nahana hore ba etsa ka boomo ho nna ba tseba ke tla bolella Dibakiso mohla re kopanang. Ha ke kopana le yena ka kgwedi e nngwe Dibakiso ka hlokomela hore ha se feela hore o nonne empa o mmeleng.

15

- 9.1 Fana ka lebaka le entseng hore Dibakiso a qetelle a arohane le mohlankana wa hae. (1)
- 9.2 Diepollo le Dibakiso ba ne ba amana jwang? (1)
- 9.3 Mokgwa oo Motshewa a neng a fehla maikutlo a Diepollo kateng ha a ne a bua ka Dibakiso, o senola Motshewa e le mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.4 Fana ka sekapoloto se pakeng tsa Diepollo le Dikenkeng. (3)
- 9.5 Hlakisa tomatso e fumanwang nakong eo Diepollo a neng a balehetse ha moruti a ilo kopa thuso teng. (2)
- 9.6 Hlahisa maikutlo a hao mabapi le ketso ya Diepollo ya hore a fetole lenane la batho ba emetseng ho fumantshwa diphio. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA D

'Ha dikolo di bulwa ke ne ke sa phutholoha kamora dintho tse ntlhahetseng matsatsing a phomolo ya dikolo. Ditaba tsa hore ke ne ke tshwerwe di ile tsa pharalla le batho lekeishene lohle, letsatsi la pele la mohlala dikolo di bulwang ke ne ke kgathatsehile. Ke ne ke ipotsa hore na ebe bana ba sekolo ba nahana eng ha ke eme ka pela bona. Mosuweloocho o ile a ntshehetsa haholo hobane ke ne ke hlasetswe ke kगतello ya maikutlo, o ile a lefella hore ke bonane le setsebi sa mafu a kelello toropong. 5

'Mafelo a selemo, hang ha dikolo di kwalwa hape, ka etela Rammulotsi. Ke ne ke thabetse ho boela ke bonana le bana beso. Motho eo ke neng ke kgathatsehile haholo ka yena e ne e le Mmannabi, o ne a tshwengwa ke mofetshe wa masapo.

'Ena ke e nngwe ya dinako tseo ke neng ke tla di hlolohelwa, ke ne ke qetetse ho ba mmoho le lelapa la madi mohlanteng ke dulang Mahlwenyeng ha rangwane Leemisa. Ke moo hape ke dutse le banabeso. Kamora beke ke ile ka kgutlela Mangaung, ho fihleng ha ka Mangaung ke ile ka fumana mangolo a mabedi. Le leng le ne le sa romelwa ka poso, le ne le kentswe ka tlasa lemati, le ne le tswa ho Pontsho le ngotswe tjena: 10

Ausi Diepollo. 15

Kgweding yona ena nna le mohlankana wa ka Motshweneng re a nyalana. Ke sitwa ho ngola lengolong hore na mokete o etsetswa hokae ka mabaka ao le wena o a tsebang.

- 9.7 Bolela ketsahalo e mahlonoko e ileng ya hlahela Diepollo matsatsing a phomolo ya dikolo. (1)
- 9.8 Akaretsa diketsahalo tse lebisitseng hore Diepollo a fumane banababo ha Rammulotsi. (2)
- 9.9 Ebe sepheo sa mongodi sa ho se kenyetsetse dintlha tse ding lengolong lee la Pontsho ke sefe? (2)
- 9.10 Tikoloho eo batswadi ba Zeblon ba neng ba dula ho yona e ne e le ya mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.11 Tholwana ya morusu e lebisitseng ntlheng ya hore monna wa Diepollo a be a nyamelle sa ruri ke efe? (2)
- 9.12 Ho ya ka diketsahalo tsa pale ee, na o ka re nkgono Motsokapere o na le kamano le leloko la habo Diepollo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.13 Tshohla hore ha o ne o le Diepollo, mme o sa tswella ho fumana seo o se labalabelang ka pelo ya hao yohle, o ne o tla etsa jwang? (3)

[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

Manollong ya pale ena, ho na le maikutlo a thulanang a hore Mme o hlahella e le mophetwa ya sepapetlwa ha ba bang ba mmona a le tjhitja. Tshohla maikutlo ana o ipapisitse le diketsahalo tsa pale ka kakaretso, mme o hlakise ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****MME – NP Maake**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA E

Ha a tsoha ka le hlahlamang, a tsoha a fetohile, e se e se yena yane wa maobane, ya neng a thabetse ho nyalwa. Lapeng mona ho ne ho se ho phethesela. Kgomo e ne e tla fihla hona mantsiboyeng ao. Dipitsa di ne di adimilwe metseng, mme bomme ba theosa ba nyolosa, ho hlatsuwa nama, meroho, ka mona ho phehwa, Rakgadi a bile a sa ya mosebetsing, a qadile ka Laboraro ho se ye. Tsena tsohle di ne di ile tsa kgahla Dikeledi, empa Labohlano lena, yare ha a tadima lesira leo Rakgadi a neng a mo reketse lona, a utlwa a nyekelwa. Teng ha a bona pitsa tse ribehilweng ka ntle, le mekotla ya ditapole, mekopu le dijo tse ding tse ngata tse neng di tlo phehwa ka tsona, a robaha masapo. Tsa mo fetohela, ya eba sekgopi se seholo, athe ka la maoba le maobane di ne di mo thabisitse, pelo e nyakalletse e bile e thala sa namane.	5 10
Tsatsing leo o ne a sa tlo ya sekolong. Kamoo a neng a thabile kateng, o ne a sa ka a ipotsa hore ha a sa ye sekolong kajeno hoba a tjhata hosane le ka Sontaha, ka Mantaha o tla be a le kae, kapa hona hore o tla be a kgutlele neng sekolong. Kgwedi ho ne ho setse tse pedi hore ho ngolwe dihlahlobo, empa tsena tsohle ha a ka a di tshotlisisa hantle. O tsoha a di nahana kgetlo la pele kajeno lena.	15

- 11.1 Dipono tsa mosadi ya sotlehileng tseo Dikeledi a neng a na le tsona pele ho lenyalo la hae di mo susumelleditse ho etsa eng? (1)
- 11.2 Hlalosa kgohlano e hlahellang temeng e ka hodimo, mme o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 11.3 Difefo tse neng di puputla ha bohloko letsatsi pele ho lenyalo la Dikeledi e ne e le letshwao la eng? (2)
- 11.4 Fana ka ntho E LE NNGWE e neng e paka hore Mme o tswa hole nakong eo a neng a qala ho fihla ha Mmateboho a tlo batla bodulo. (1)
- 11.5 Lebaka le neng le etsa hore Dikeledi a thole feela ha Mmisi Lekena a mmotsa hore o nyalwa ke mang ke lefe? (1)
- 11.6 Dikeledi o tsebile jwang hore Tsekiso o se a e na le kgarebe e ntjha? (1)
- 11.7 Na tihadimo ya Dikeledi le ba bang ya ho bitsa Thollo le banna ba dulang komponeng ka lebitso la 'dikwata' e nepahetse kapa e fosahetse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

Ha ho fihlwa mabitleng, ha etswa mosebetsi ka mokgwa wa tlwaelo. Mmateboho o ne a lla habohlolo, eka ho hlokaletse mmae wa nama le madi, ya neng a hlokahele a sa le monyenyanane haholo, e le lesea le sa tsebeng letho. O ne a lla jwalo ka mohla ho hlokaletseng rakgadiae, eo e leng yena ya mo hodisitseng, a ba a mo nyadisa monna enwa wa Mofokeng, eo ba neng ba mo tsebe ka ho fumana tjehelete ya hae e neng e lahlele. Ha ntlo ya mofu e theolelwa ka lebitleng, mehopolong ho Mmateboho ho ne ho kgutla ntho tse ngata. A bona mohla Mme a neng a fihla ha hae, mohla pula e tsholohang, a tliilo kopa tjako, a phuthetse tsohle tsa hae ka kobo. A ba a hopola le ha a ne a mo isa ha kgaitse diae Lesole, a ilo mo kopela bodulo. 5

A bona ha mmela o ntse o puta, mosadi enwa a hapa pelo tsa batho, mme a ratwa ke bohle motseng wa Sebokeng. A hopola ha bohloko ba ho jeha qoqotho bo se bo qala ho tota, mme a mo isa dingakeng, di re a kene sepetlele, mme a hana. A hopola ha a ntse a bona motho elwa ya fepehileng mmeleng a ntse a fokotseha, a se a bile a qala le ho kgohlela madi. A hopola ha a ne a tsoha hoseng, a utlwa eka ntho e teng e hlahileng, mme a potlakela ha Lesole, ho ya bona hore na Mme o tsohile jwang. 10 15

- 11.8 Lewa la hore Mmateboho a hopole bophelo ba Mme ha lekase la hae le theolelwa lebitleng le bitswang, mme mongodi o le sebedisitse ka sepheo sefe? (3)
- 11.9 Bapisa maikutlo ao Mmateboho a neng a na le ona mohla rakgadiae a neng a patwa le mohlang ho neng ho patwa Mme. (2)
- 11.10 Semelo sa ntate wa koloi ya neng a feleheditse Mme ho mo isa ha Mmateboho nakong eo a neng a kula haholo ke se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.11 Hlakisa tomatso e fumanwang nakong eo ho neng ho tshelwa mobu lebitleng la Mme. (2)
- 11.12 Hlalosa sekapoloto se iponahatsang pakeng tsa Bafokeng le Mmateboho. (3)
- 11.13 Na ketso ya Diseko ya ho pata nnete ya hore Thollo le Mme ba ne ba nyalane e amohelohile ho latela tikoloho ya pale ee? (3)

[25]

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO**TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Manollong ya pale ena, ho na le maikutlo a reng Tutudu o hlahella e le mophetwa ya sepapetlwa. Tshohla maikutlo ana o ipapisitse le diketsahalo tsa pale ka kakaretso, mme o hlakise ntlhakemo ya hao.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 13: TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

Ha a ilo hlahloba hore diphaposi di kwetswe, mme tsohle di sala di le maemong a lokileng, o fumana hore phaposi ya sehlopha sa leshome le motso o le mong e hlwekile ka mokgwa o sa tiwaelehang. E hlwekisitswe ke baithuti ka taelo ya Tutudu. Sena se fetola maikutlo a Tselapedi a neng a se a furalletse Tutudu. Ka le hlahlamang mosuwehloho o bitsa matijhere, mme bohle ba laelwa ho hlwekisa diphaposi tsa bona jwalo ka ya Tutudu. Re bona sekolo sa Sedibeng se fetoha haholo; baithuti ba tshwara ka thata ekasitana le matijhere. 5

Diphetoho tsena, leha e ne e le tse sekametseng botleng, di ne di sa kgahle le ho thabisa bohle. Ditaba boholo di buuwa mane Letsheng ha Dimama, moo matijhere a nwang teng ka mora sekolo. Bohle ba kgobokana moo ntle le Tselapedi le yena Tutudu. Ke mona moo ho rerwang hore Tutudu a hle a hlokiswe botsitso a sa fihla hobane o bonahala a kenakenana le boiketlo ba matijhere. Le yena Dimama ka boyena, le ha a sa tsebe Tutudu hantle, o se a ntse a ipelaetsa hobane matijhere ha a sa tla jwaleng, ha e se ka sewelo. Moetapele wa morero wa ho thibela Tutudu pele a ba senyetsa dintho ho feta ke Thebe, titjhere ya kgale moo Sedibeng. 15

Thebe o fehla morusu ka ho bolella baithuti, Lekgotla La Sekolo le setjhaba ka 'dimpe' tsa Tutudu. O re Tutudu o sotla bana ba Thabure hobane moo e se ha habo. Bana ba ya sekolong ba kgikgitha. Ha ba le moo ha ho sebakanyana sa kgefutso.

- 13.1 Hangata Thebe o ne a tshwarela dikopano tsa hae hokae? (1)
- 13.2 Sepheo sa dikopano tsee tsa Thebe ke sefe? (1)
- 13.3 Ke eng e etsang hore Tselapedi le Tutudu ba se ke ba eba teng moo ho neng ho kgobokanwe teng temeng e ka hodimo? (1)
- 13.4 Ke maikutlo afe a qholotswang ho wena ke ketso ya hore Thebe a bolelle baithuti, Lekgotla la Tsamaiso ya Sekolo le setjhaba ka dimpe tsa Tutudu? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.5 Ketso ya hore Dimama a ipelaetse ka Tutudu le ha a sa mo tsebe e mo hlahisa e le mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.6 Ditaba tsa qotso e ka hodimo di bohatong bofe ba poloto ya buka ena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.7 Ke ketso efe eo ntate Seipobi a ileng a e etsa ho thusa Thebe bothateng boo a neng a ikentse ho bona? (1)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

'Kgolo ya ka e bile boima haholo. Ka lehlohonolo, tsa boseyeng ba ka ha ke di tsebe, mme ha ho motho ya mphethetseng tsona ka botlalo. Ke re ka lehlohonolo hobane, nnete feela, tseo leihlo le sa di boneng, tsebe e sa di utlweng, pelo ha e di tsebe. Ka hona le kajeno ha ke lakatse ho di tseba. Ke o phetela tseo ke di tsebang; ke tsebile borikgwe mohlang ke yang sekolong. Le hona e le ba kapoledi. Dieta tsona ke se ntse ke le sekolong se phahameng. Ha ke ile ka ba le para ke ne ke e rwala hore solo e fele, ke be ke hate fatshe ka leoto ke ntse ke rwetse seeta. Dijo, le tsona, e ne e le bothata. Ntho e bohloko ka ho fetisisa ke hore le bona bomotswala ba ne ba rutilwe hore ha ke ngwanabo bona. Ka hoo ba ne ba kgothalletswa ho ntlhorisa le ho ntlhoya hoo le ha ba se ba le baholo ba silitweng ho nkamohela.'	5 10
'Ha nako e ntse eya malome a fokollwa ke bophelo. O ne a kena sepetlele a sa tswa kena. Ha a le teng hae o ne a qeta dihora a le mong, ho se motho ya mo kgathallang. Hangata o ne a emela nna ho tla mo fa metsi le ho mo fetola ha ke tswa sekolong. Qalong ke ne ke dula ke tshohile hore a se ke a hloka hahala hobane ha a le teng hae ho ne ho batla ho isaisa.	15

- 13.8 Temeng e ka hodimo Tutudu o ne a bua le Dikgapane. Bobedi bona bo amana jwang? (1)
- 13.9 Ho tlike jwang hore Tutudu a qetelle a hodiswa ke malomae? (2)
- 13.10 Tshepo eo Thebe a nang le yona ho Dikgapane malebana le ho diha mmuso wa Tutudu e fupere tomatso jwang? (2)
- 13.11 Hlalosa tikoloho eo diketsahalo tsa pale ena di etsahallang ho yona. (2)
- 13.12 Mothinya o sa lebellwang o iponahatsa jwang mothating oo Mmanthoto a neng a etetse sekolong ho ya hlahisa ho se kgotsofale ha hae ka seo Dikgapane a se rutang bana ba Sedibeng? (2)
- 13.13 Bontsha kamoo thulano ya maikutlo e ileng ya iponahatsa kateng nakong eo matijhere a matjha a neng a iketela mosebetsi sekolong sa Sedibeng. (2)
- 13.14 Lewa la bongodi le sebedisitsweng qotsong e ka hodimo le bitswang? (1)
- 13.15 Ebe ho nepahetse hore tijhere a sebedise bana ba sekolo ho kgotsofatsa ditabatabelo tsa hae jwalo ka ha tijhere Thebe a ile a etsa ka Ntefeleng le boThabang? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

[25]

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohohoholo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bapisa mookotaba o jerweng ke tshomo ya 'Phiri le Motho' le wa dithoko tsa 'Ntwa ya Barolong', o be o hlalose mookotaba oo o itshetlehile ka diketsahalo tse hlahellang tshomong le dithokong tseo.

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa thoko yohle.

TEMA YA I**NTWA YA DITHUNYA**

- 1 Eitse ha re tloha ho hlaoleng,
- 2 Ra tloha dirapeng tsa dipone,
- 3 Nna ka utlwa lentswe la mmuso
- 4 Le re memetsa, le re:
- 5 'Bereng a palame',
- 6 Ra palama.
- 7 Eitse ha re fihla ka lekgalong,
- 8 Pakeng tsa Mafa le Ramabilikwe,
- 9 Modimo wa mo dumedisa Bereng,
- 10 Ra ba ra nehwa sedibelo, ra tlola,
- 11 Re se tlotsitse ho fihla Makgaleng,
- 12 Eitse ha re fihla ka difateng,
- 13 Ra bofolla dinone, ra fudisa.
- 14 Dinone tsa kgora, ra tsoha re feta,
- 15 Ra fihla ka ha Mphutse, ra emisa,
- 16 Ka Maphutsing ra fudisa dinone.
- 17 Le teng tsa kgora ra tloha re feta,
- 18 Eitse ha re fihla ka Phatlalla
- 19 Re sa ntse re fihla,
- 20 Le motsotswana re eso o qete,
- 21 Makgowa a qabana le Moorosi.
- 22 Jwale ke a tshaba, ke a kgutla!

- 15.1 Seroki thokong ee se amana jwang le Bereng? (1)
- 15.2 Ke pherekano efe eo seroki se e etsang ka boomo ka lentswe lena, 'dipone'? (2)
- 15.3 Hlalosa ho kgohlela ha lentswe lena 'memetsa' o le bapisa le ha seroki se ne se ka re, 'hoeletsa'. (2)
- 15.4 Hlalosa moelelo o patehileng wa polelo ena; 'Modimo wa mo dumedisa Bereng'. (2)

- 15.5 Sedibelo seo ba itlotsitseng ka sona ke eng hantlente? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.6 'Dinone' ke seemela sa diphoofolo dife ho ya ka kutlwisiso ya hao ya dithoko tsee? (1)
- 15.7 Molathoko wa 22 o hlalosa seroki thokong ee e le mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J

Ho thwe kgalekgale ho ne ho na le basadi ba babedi ba sethepu. Basading bana, e mong e ne e le moimana. Mohaditsong wa hae a rera ho mmolaya, hoba yena a ne a hloka thari. A hlapanya hore o tla leka malebaleba wohle hore lesea lena le se phele hammoho le mma lona. Ka tsatsi la ho kena tlong, mohaditsong a ikatametsa a etsa eka o batla ho thusa mosadi enwa. A sila moleso wa dikgomo, mme a o fehlella le lesheleshele a nto isetsa motswetse hore a habole a tle a sisetse lesea.	5
Motswetse a habola lesheleshele ntle le pelaelo ya letho. A qala ho nona motswetse hoba mohaditsong o ne a hlile a mo foqa lesheleshele lena le entsweng ka moleso wa dikgomo. Ha mohaditsong a bona motswetse a nona, a thaba, mme a nahana hore o qala ho ruruha, e se e le ha moleso o sebetsa. Matsatsi le dibeke tsa nna tsa feta ho se letho le etsahallang motswetse. Jwale a nonopela le letlalo la hlaka a ba le botle ba Seilatsatsi wa tshomong. Qetellong mohaditsong a bona hore setlhare sa hae ha se sebetse. A qetella le yena a se a iphehela a habola. Yaba le batswetse ba se ba phehelwa lesheleshele lena la mabele.	10
Yaba ke tshomo ka mathetho!	15

- 15.8 Bolela seo mohaditsong a neng a se etsa ho leka ho bolaya motswetse le lesea. (1)
- 15.9 Hantlente moleso wa dikgomo ke eng? (1)
- 15.10 Ke ka lebaka la eng ha mohaditsong e moholo a ne a nahana hore a ka bolaya e monyane ka moleso wa dikgomo? (1)
- 15.11 Hlalosa hore ke hobaneng ha re re kgohlano e hlahellang tshomong ena e ntlha nngwe. (2)
- 15.12 Hlalosa tomatso e fumanwang tshomong ena. (2)
- 15.13 Fana ka ntlha E LE NNGWE e hlahisang teketliso/tshwarello tshomong ena. (1)
- 15.14 Na mongodi o atlehile ho hlahisa tlholo tshomong ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.15 Ebe ditaba tsa tshomo e ka hodimo di sa ntsane di sebetsa mehleng ya kajeno? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'SEKGOBO SA TSHIFANALEHATA' – J Radebe

Sekaseka kamoo tikoloho e thusitseng kateng ho atlehisa seabo sa bohanyetsi tshwantshisong ena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

'HA SE BOYA BA NTJA' – PM Ramathe

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA K

[Ke haufi le molatswana wane o phallang. Lesodi o dutse moo, o letetse moratuwa wa hae, Kgasiene.]

KGASIANE:	Ba entseng bomme Maleshwane jwale abuti Lesodi?	
LESODI:	Ho fihla ha ka bosiu ke le leng la mabaka, mme ke yona tshita e entseng hore ke sitwe ho ba hlalose tsa hore ke kgahlilwe ke wena Kgasiene.	5
KGASIANE:	Eseng tseo o tla ba tsebisa tsona ha morao, pelo di se di kokobetse.	
LESODI:	Hobaneng ka nnete ke sa ba tsebise hona jwale?	
KGASIANE:	Na o ne o batla ho ba tsebisa ntho eo feela ya hore o kgahlilwe ke nna?	
LESODI:	E, le e nngwe hape e leng ya bohlokwa ka ho fetisisa.	10
KGASIANE:	Ke efe jwale eo abuti Lesodi?	
LESODI:	Kgasiene, le hoja e se kgale re le baratani, empa ke fihletse qeto pelong ya ka ka wena.	
KGASIANE:	Qeto ya mofuta ofe?	
LESODI:	Kgasiene ke kopa ho o nyala?	15

- 17.1 Bolela sebaka seo Kgasiene a neng a kopanela ho sona le Lesodi. (1)
- 17.2 Kgohlano e bonahalang lapeng la habo Lesodi e ne e le ya mofuta ofe, hona e ne e bakwa ke eng? (2)
- 17.3 Ho keketlisa dikgapha ha Kgasiene ha Lesodi a ne a mmolella hore o ikemiseditse ho mo nyala ho ne ho bakwa ke eng? (2)
- 17.4 Hlalosa phapano e neng e le teng pakeng tsa Maleshwane le Pela mabapi le kgalemelo ya bana. (2)

- 17.5 Taba ya hore Kgasiane a be mmeleng a ntse a ratana le Lesodi e mo hlalosa e le motho wa semelo se jwang? Hlalosa. (2)
- 17.6 Hlalosa ka ntlha E LE NNGWE hore tlhola dingolweng e hlahella ka mokgwa o jwang tshwantshisong ena. (2)
- 17.7 Maleshwane ke sebakadi sa mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.8 Hlalosa tomatso terameng ena. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA L

MALESHWANE:	Hei wena ngwananyana ya menotwana! O siya nkgo sedibeng mola o tla o mathaka ka mora bashanyana moo?	
KGASIANE:	Ntshwarele hle mme, re ne re ipatile.	
MALESHWANE:	Tloha mona o tshabehang! Ke wena o ntseng o thetsa ngwanaka. Ha ke batle le ho o bona le ka leihlo feela pela mahlo a ka, o a nkutlwa?	5
KGASIANE:	Sala hantle aubuti Lesodi, re tla bua. Ntshwarele hle mme motswadi, ka nnete ke swabile haholo.	
MALESHWANE:	Tsamaya o swabele matjoing kwana! Ke ntse ke o bona hore o sele ngwananyana towe! Ke se hlole ke o bona o na le Lesodi!	10
MALESHWANE:	Wena Lesodi atamela kwano o ntjwetse. Ke mehlolo ya eng ka wena?	
LESODI:	Mme a ko butle hle! Na ka nnete ha motho a ipatile, ebe o se a rohakane?	
MALESHWANE:	O ipatile, o ipatetse masawana aa? Hm? Ha se feela ntatao a batlang ho o kgama tjena?	15
LESODI:	Mme! Mme nkutlwe hle. Kgasiane ke ngwanana eo ke mo ratang haholo, mme ke kopa o ntshekehele tsebe motsotswana feela hle motswadi wa ka.	

- 17.9 Ntsha maikutlo a hao ka mokgwa oo Maleshwane a ileng a buisa Kgasiane ka wona. (2)
- 17.10 Ebe kgalefo eo Maleshwane a e ntsheditseng ho Kgasiane e ne e na le motheo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.11 Qotsa mantswe ho tswa qotsong a bontshang hore Kgasiane o ne a hlompha. (1)
- 17.12 Ke ketso efe e sa thabiseng e ileng ya etswa ke ntata Lesodi ha a lemoha hore Lesodi ha a yo lapeng empa e se e le ka phirimana? (2)
- 17.13 Ebe mongodi o atlehile ho reha tshwantshiso ee 'Ha se boya ba ntja' sehlooho se e loketseng? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

[25]

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Sekaseka kamoo tikoloho e thusitseng kateng ho atlehisa seabo sa bohanyetsi tshwantshisong ena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA M

DISEBO:	Nna ke ne ke re sena seo Molefi a reng se etsahetse ha se makatse. Molefi o ne a ye le Jwalane a bolelwang ho se le ya mong wa rona ya neng a rata ha a ka etsa jwalo. Ka hona he, taba ya hae le Jwalane ha e ka ba ya hlohonolofatswa. Sesupo sa sena seo ke se bolelang ke dintho tse tseo Molefi a qetang hore bolella tsona. Ka nnete haeba o teng ho rona mona ya sa boneng ha badimo ba kgenne jwale ke tla be ke sa tsebe. Ke qetella ka hore ditaba tsa Molefi di re tlontlollotse ho lekane. Ho setseng feela e se e le ho batla ngaka e tla sebetsa Molefi hammoho le lelapa lena lesa.	5
MOJABENG:	Jwale moo o buile, le hoja wa mpa wa itholela Motloung. Taba eo ke e thabelang ke hobane o beha aubuti a le teng. Aubuti, ha se jwale re bolella ntata Molefi hore a tiise lelapa la hae le ngwana enwa wa ka. Hoja a dumela ho etsa jwalo, ke na le tumelo e tletseng ya hore dintho tsohle tseo ke di bonang di etsahala ka ngwana enwa wa ka di ka be di sa etsahale. Hore Molefi a kwenehele Montsheng, ke pontsho ya hore o furaladitswe pelo ka ditlhare.	10 15

- 19.1 Jwalane eo ho buang ka yena o amana jwang le Molefi? (1)
- 19.2 Ho latela puo ya Mojabeng sesosa sa mehlolo e etsahallang ngwana wa hae ke sefe? (1)
- 19.3 Ho se dumellane ha maikutlo pakeng tsa Molefi le batswadi ba hae ho bakilwe ke eng? (1)
- 19.4 Ke taba efe eo Jwalane a ileng a e patela Molefi ha a ne a qala ho ratana le yena? (2)
- 19.5 Hlalosa hore kgohlano e pakeng tsa tumelo ya setso le ya sekeresete e ntshetsa pale ena pele jwang. (2)
- 19.6 Ebe ke nnete hore kamano ya Molefi le Jwalane e ne e thehilwe hodima makgabane a sa lokang a bophelo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.7 Ho latela diketsahalo tsa terama ee, ebe kgetho ya Molefi ya dikgarebe e ne e le e thabisang kapa e sa thabiseng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

NGATANE:	Tjhe, ha se hore re ya o qosa moshana. Feela re ne re o eletsa hore o se ke wa tloha wa lahla kgarebe e ntle hakana, ebileng e rutehileng hakana ka ntle ho mabaka. Ruri o tla be o senyehetswe ha o ka lahla kgarebe ya maemo a hodimo hakana.	
RAMAFOTHOLE:	Eke, jwale teng moo o a bua moshana. Ngwanana ya itshelang ka dintho tse nkgang hamonate, ya bileng a tsebang ho lokisa moriri jwalo ka Jwalane a ke ke a lahlwa kgerehlwa jwalo ka mmoko wa pere. Hao, ekaba Montsheng, jwale ebe Jwalane! le letho, taba eo e ke ke ya etsahala.	5
MOFAMMERE:	Molefi, bophelo ke ntho eo motho a iketsetsang yona. Ha motho a rata hore ho be bosula bophelong ba hae ho tla ba jwalo. Hape ha a rata hore ho be monate ho tla ba jwalo. Molefi, molaodi wa bophelo ba hao ke wena. Hommeng ha o sa batle ho tsamaya o butse ditsebe tsa hao, le mahlo a hao, ha ho na se ka etswang. Molefi, ba rutwang motlwang wa pula ke ba ikgakanyang nnete. Empa ya hlokolosi o lemoha habobebe phiri e apereng letlalo la nku. Hoo e leng taba hona jwale Molefi ke hore mahodi a patile maeba. Ha ho se ho le tjena, ya bohlae ke ya tla tsamaya a qwaile. Ke qetella ka hore kamehla ya phemang lefu ke eo eseng nonyana kahlamela mmolai	10 15 20

- 19.8 Mantswe a temoso e tebileng ya Mmofammere a re tjobela pele ketsong efe terameng ena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.9 Ho latela qotso ee, ebe diphiri tse apereng letlalo la nku ke bomang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.10 Molefi ke mofuta ofe wa sebakadi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.11 Bontsha kamoo mongodi a hlahisitseng tomatso kateng qotsong ena e ka hodimo. (2)
- 19.12 Ho se mamele ha Pitso ho bile le ditlamorao tse jwang lapeng la hae? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.13 O ipapisitse le maemo a phedisano, bolela hore ebe ke ntho e nepahetseng hore Mapetla a honohele katleho ya Molefi. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.14 Jwalane o bonahetse a tebile ho feta kwetsa. Dumellana kapa o hanane le polelo ena o ikamahantse le tshwantshiso ena. (2)

[25]

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO**LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

Sekaseka kamoo tikoloho e thusitseng kateng ho atlehisa seabo sa bohanyetsi tshwantshisong ena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

PHELEU:	(O a ikgalefisa.) Kgetha mantswe a hao ha o bua le nna, moshemane.	
THAPELO:	E le hore wena o kwahelo sa pitsa efe ha o ntjwetsa hore ke kgethe mantswe ha ke bua le wena? Ke o boleletse kgale kwana hore nna ha ke sana thahasello ya ho phela. O ka nna wa ilo wela hole kwana!	
PHELEU:	Thapelo, ke tla tloha ke o etsa ha e phetwe hona jwale tjena!	5
THAPELO:	O tla be o nkotlelang jwale? O ntwantshetsa nnete?	
PHELEU:	O bua ditsiebadimo!	
THAPELO:	Ha ke bue ditsiebadimo, Pheleu. O tseba hantle hore ke bua nnete hore o mahodi a patileng maeba o le tjena. Ha o tswafe ho tshwarisa motho hlolo ka boya. (O sisinya hlooho.) Le jwale ha ke utlwisisi hobaneng o hloile Tsietsi tjena. O nahana hore ngwana e mong o tla fepa lelapa la hae ka eng ha o mo ntsha mejo hanong ha bohloko tjena?	10

- 21.1 Bobedi boo bo hlahellang qotsong bo amana jwang le Tsietsi? (1)
- 21.2 Thulano ya maikutlo pakeng tsa Mohlouwa le Mmabatho e ne e bakwa ke eng? (2)
- 21.3 Bolela hore Pheleu le Thapelo ba ne ba tseka eng qotsong ena e ka hodimo. (1)
- 21.4 Keletso ya Seipati ho Naledi e etsa hore o be le maikutlo a jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.5 Ho ya ka ditaba tsa tshwantshiso ee, ebe o ka re Pheleu ke seapadi sa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.6 Ke qeto efeng eo Naledi a ileng a e nka e le ho leka ho thusa Tsietsi hore a kgutlisetswe mosebetsing? Qeto eo e bile le ditlamorao dife? (2)
- 21.7 Bontsha kamoo mongodi a hlahisitseng mothinya o sa lebellwang kateng tshwantshisong ena. (2)
- 21.8 Seipati ke maloma a fodisa. Tshohla ntlha ena, mme o bontshe hore o entse eng, e etsang hore o re ke maloma a fodisa. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

THAPELO:	(O <i>sisinya hlooho</i>) Ke a utlwa, weso hore o ikemeseditse e le kannete ho hlabela badimo, feela ke sa ntse ke batla hore re tshohle taba ena ya ntate Mohlouwa le ho tebelwa ha hao.	
TSIETSI:	Ha re lebale hanyane ka ntate Mohlouwa, moshaneso, ha ke batle ho utlwa bitso la monna eo tsebeng tsena tsa ka.	5
THAPELO:	Empa, weso ha o a lokela ho phutha matsoho feela leha o qholotswa tjena.	
TSIETSI:	O batla hore ke etse jwang jwale, monna Thapelo? Le hoja ke sa utlwisisi hore hobaneng ntate Mohlouwa a ntebetse mosebetsing, feela ha ke a ikemisetsa ho mo phephetsa kapa hona ho mo lwantsha. Ke dumela hore yena le sware ba tseba seo ba se etsang.	10
THAPELO:	Moo teng ke hanana le wena, Tsietsi. O lokela ho lwana hore ho kgaohe moo ho kgwehlang teng. (<i>O fupa lehoporo ha a qeta o le beha fatshe.</i>) Pheleu le Mohlouwa ba iketsa medingwana ya masawana. Hoja monokotswai o ne o butswa ho ya ka thato ya tshwene, ke ne ke tla ba ruta pina ya baale.	15
TSIETSI:	Weso, nna ke re senkganang se nthola morwalo.	
THAPELO:	Tlohela ho ntjwetsa fofotho tjena hle, monna. Ha o a tshwanela ho ema feela, o phuthile matsoho.	

- 21.9 Bolela ketsahalo e susumetsang Tsietsi hore a batle ho hlabela badimo. (1)
- 21.10 Mantswe ana a Tsietsi 'Ke dumela hore ha monyako o ...' a re senolela eng ka botho ba hae? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.11 Bontsha kamoo ho ratana ha Mohlouwa le Naledi e neng e le sephiri se bileng le ditlamorao tse bosula kateng. (2)
- 21.12 Ho tebelwa ha Tsietsi ke Mohlouwa ho bile le seabo sefe bothong ba Tsietsi? (1)
- 21.13 Ho thaba ha Mmabatho ha Mohlouwa a mmolella hore o tebetse Tsietsi ho fupere tomatso ka tsela e jwang? (2)
- 21.14 Ebe mongodi o atlehile ho reha tshwantshiso ee sehlooho se e loketseng, ha a re ke 'Lejwe la kgopiso'? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80